

CİZGİ FİMLERİN KÜLTÜREL İŞLEVLERİ

DOÇ. DR. DENİZ GÜLER*

ABSTRACT CULTURAL FUNCTIONS OF CARTOONS

Because of cartoons are very effective and sympathetic correspondance material directed to audio - visual sensitive, positive utilities of cartoons had been handled, in this article.

Cartoons have 60 positive and negative effect. In this article instructive and informative characteristics of cartoons, and changing to the abstract conceptions to concrete conception had been explained by examples.

Deniz Güler Associate Professor, Faculty of Communication Sciences, Anadolu University, Eskişehir, Turkey

Teknik olarak, bir kaynaktan gelen elektromanyetik dalgaları ile ses ya da resme çeviren aygıtların genel adı olarak tanımlanan televizyon, aynı zamanda bir bilginin, görünüşün ya da davranışın yayınlanması açısından da bir iletişim aracıdır. Televizyon cinsiyet, yaş, meslek grupları vb. toplumdaki çeşitli gruplara yayın yapmaktadır. Bu grup için de çocukları çektiği ve etkilediği bir gerçektir. Genellikle çocukları hedef alan programlarda, "eğlendirirken eğitir" ilkesi geçerlidir.

Doç. Dr. Deniz Güler, Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi'nde öğretim üyesidir.

Kaynaklar, televizyonu insanların toplumsallaşmasını sağlayan, çocuklara küçük yaşta bilgi veren, sözcük bilgisini genişleten, ana babadan sonra en önemli etken olan bir iletişim aracı olarak göstermektedir. Bu kadar etkili olabilen televizyon çeşitli yaş gruplarına, kitlelere değişik iletiler göndermektedir. Televizyon bebeklikte ve daha sonraki yıllarda dış dünyayı eve getirmektedir. Küçük yaşlardan itibaren televizyona açık kalan çocuk, çeşitli yayınlara ve bu yayınların iletilerine de açık kalmaktadır.

Çocukların televizyon izleme süreleri, çocuktan çocuğa değiştiği gibi, aynı çocuğun izleme özelliği de değişmektedir. Bu değişme program içeriğine, program türüne, çalışma saatlerine göre farklılık göstermektedir. Çocuğun televizyon karşısındaki konumu şu şekilde özetlenebilir: "Sistem çocukları yetişkinler gibi etkilemez. Çünkü çocuğun dünyası ile yetişkinin dünyası aynı değildir..." (Meyer-Haxamer 1985: 253). Çünkü çocuğun değişik kuralları vardır.

Günümüzde televizyonun yaygın bir iletişim aracı olarak fazla geliştiği, günün 24 saatinde birçok

kanalın yayın yaptığı Türkiye'de, yabancı kaynaklı televizyon için hazırlanmış tek ya da dizi biçimindeki yapımlara, yabancı ve yerli sinema filmlerine ağırlık verilmektedir. Bu programlar içinde sadece çocuğa hitap etmesi; sunum biçimi, bilgi verici olması nedeniyle çocuklar için hazırlanmış yayın kuşaklarının konumu farklıdır.

Türkiye'de çocuklar için hazırlanmış yayın kuşakları, genelde dış kaynaklı çizgi filmlerle desteklenmektedir. Gözlemler televizyonda izlenen çizgi filmlerin nitelikleri, içerikleri ve algılanmasının yaş gruplarına göre değiştiğini göstermesine karşın, genelde her yaşta seyredilmektedir. Okul öncesi çocuk, yalın anlatımlı kısa metrajlı (sarımlı) çizgi filmlere ilgi gösterirken, ilkokulda diziler biçimindeki, konulu ve televizyon için uzun metrajlı çizgi filmler dikkat çekmektedir.

Görüntüsel bir iletişim aracı olarak çizgi filmin temel potansiyeli karmaşıklığı açıklığa kavuşturacak, görünmez olanı görselleştirerek çabuk ve özlü bir öğretim sağlamada yoğunlaşmaktadır. Başka bir deyişle, bir olay, bir oluşum, bir devinim çizgi film ve can-

landırma (animation) yoluyla irdelenebilme ve simgelerle yalınlaştırılarak etkin bir öğrenme sağlayabilmektedir. Çizgi filmde konu gerçekçi bir yaklaşımla verilebildiği gibi, karikatürize edilerek, güldürülmesi (espirili) bir biçimde sunulabilmektedir (*Güler 1992 : 92*). Böylece öğrenme süreci sevimli bir hale dönüştürülerek, öğrenme isteği artırılabilir. Ayrıca rengin ve sesin devreye girmesiyle akılda kalıcılığı artmakta, aynı zamanda görerek ve işiterek etkin bir öğrenme sağlanabilmektedir.

Çizgi filmlerin ortaya çıkışı ve tarihsel gelişimi içinde geliştirilmesindeki amaç, öğreticiliktir. Başka deyişle eğlendirirken eğitmek işlevi, içeriğinden kaynaklanmaktadır. Örneğin, propaganda aracı olarak kullanılmaya başlanan Red Kit'in bir zamanlar ağızdan eksik olmayan sigarası, sigara içmenin kötülüklerinin artık iyice anlaşılması ve kabul edilmesinden sonra bir saman çöpüne dönüştürülmüştür. Böylece hem izleyen sigaraya özenmemiş oluyor, hem de Red Kit evrensel olarak yürütülen bir "antisigara" kampanyasına karşı tutum içinde gözüküyor (*Kongar 1986 : 83*).

Çizgi filmlerin diğer bir işlevi, bilgilendirmektir. Çizgi filmlerde konunun sunumunda kullanılan kavramlar, bilgilendirici niteliktedir. Soyut kavramların (birliktelik, yardımlaşma, adalet) bir anlamda somutla verilmesi, çocukların kolayca öğrenmesine neden olmaktadır. Genelde La Fontaine'in öykülerini temel alan çizgi filmler, bilgilendirmek ve bir sonuç çıkartmak (ders vermek) amacını gütmektedir. Televizyon yayınlarından yakından tanınan Tom ve Jerry yan yana geldiklerinde geçinemeyen, fakat birbirinden de kopamayan iki karakterdir. Kısa zamanda

olayların gelişmesine karşın arkadaşlığın güzel örneklerini verirler. Bilgilendirmek ve kavram öğretmek, öğrettiği kavramın işlevini göstererek uygulayan "Şirinler" çizgi filmi de örnek olarak gösterilebilir. Televizyon yayını olarak uzun metrajlı olan bu çizgi filmde, her dizide bir kavram verilmektedir. Örneğin "birliktelik" kavramı şu görüntülerle verilmiştir; Şirin Baba, Bilgin'e bir dal almasını ve kırmasını ister. Bilgin dalı alır ve kolayca kırar. Bunun üzerine Şirin Baba bir deste dal almasını ve bunları kırmasını ister. Bilgin, bir deste dalı alır, fakat kıramaz. Böylece "birliktelik" kavramı açıklanmış olur.

Çizgi filmlerde çocuğun etkileşimi altı alanda ele alınabilir:

- Özdeşleşme
- Düşümsel (fantazy)
- İnanırlık
- Mizah
- Töresellik
- Şiddet

Altı alan içinde şiddet, en çok tartışılan konudur. Televizyon dizilerinde, filmlerde ve çizgi filmlerde "şiddet" ögesinin ön plana çıktığı belirtilmektedir (*Moody 1980 : 52*) Şiddet ögesinin öykünmesi (takliti) araştırıldığı gibi, toplumsal davranışlar, insanlara yardımda bulunmak, nesnelere paylaşmak gibi etki de araştırılmaktadır. Bu araştırma sonucunda çocukların büyüklerini, arkadaşlarını ve televizyon modellerini öykünerek, başka birine yardımcı olduğu, başka deyişle yardım etmeyi öğrendiği, özgecilik, paylaşma olgusunun ortaya çıktığı, başkalarının hakkında saygılı davranışlarda bulunulduğu ortaya çıkmıştır (*Biaggio 1981 :23*).

Çizgi filmlerin niteliği, izleyeni

(çocuğu) bir başka kişi yapma değildir. Başka deyişle etken (aktif) olan kişiyi edilgen (pasif), edilgen olan kişiyi de etken yapamazlar (*Aziz 1982 : 53*). Bu açıdan bakıldığında çocuk sadece çizgi film izleme süresince hareketsizdir. Eş deyişle dış görünüşü, vücudu hareketsizdir. İç yapısına bakıldığında zihinsel olarak bir hareketlilik söz konusudur. Gerçekte sessiz kalma, edilgen dinlenme, kabul edilmiş olmayı simgeleyen sözsüz bir iletidir. Bu durum çocuğun kendisine ulaşan uyarılar üzerinde kavramsal yetilerini, düşünme yönünden düzenlemesi olarak görülmektedir. Böylece çocuk, çizgi filmi izlerken olayla özdeşleşir, bir şeyler kapar, düşünebilir, izlediklerini yeni bir boyuta sokar.

SONUÇ

Çizgi filmlerin çocuklar üzerindeki etkileri -olumlu ya da olumsuz- çeşitli çalışmalara ve araştırmalara kaynak olmuştur. Genellikle de ağırlıklı olarak çizgi filmlerin "olumsuz etkileri" üzerinde durulmuştur. Ancak, yukarıda da açıklandığı gibi çizgi filmler doğru amaçlar için kullanıldığında öğretici özelliği, bilgilendirici, kişiliği geliştirici, kişilik modelleri gösterebilen boyutları da bulunmaktadır.

Çocuk programlarının ve yayın kuşaklarının vazgeçilemeyen film türü olan çizgi filmler, doğru amaçlar için kullanıldığında, bir toplumdaki ve kültürel yaşam biçiminde seçilip, yayılmasında, yayın ilkelelerinin belirlendiği, politikaların saptandığı kurumların sorumluluk ve duyarlılığına bağlıdır. Önemli olan programların kime, nasıl ve hangi saatlerde, hangi amaçlar doğrultusunda verileceğinin bilincine sahip olunmasıdır. □

KAYNAKÇA

MEYER, Timothy P., Anne HEXAMER, "Assessing Impacts On Children", **Broadcasting Research Methods**, Allyn and Bacon, Inc., New York, 1985.

GÜLER, Deniz, **Çizgi Filmlerin Eğitim İletişimi Boyutları ve Bir Örnek Olay**

Çözümlemesi, Anadolu Üniversitesi I.B.Y.O. Yayınları No: 7, Eskişehir, 1992.

KONGAR, Emre, **Kültür ve İletişim**, Say Yayınları, İstanbul, 1986.

WOODY, Kate, **Growing up on Television**, Times Books, New York, 1980.

BIAGGIO, Angelo, "Child Development and Television", **Impact of Educational Television on Young Children**, UNESCO, France, 1981. s. 19-25.

AZIZ, Aysel, **Toplumsallaşma ve Kitle İletişim**, Ankara Üniversitesi B.Y.O. Yayınları No: 2, Ankara, 1982.

